

Особливі вимоги, що висуваються для здійснення депозитарної діяльності із зберігання активів інституційних інвесторів та депозитарної діяльності зі зберігання активів пенсійних фондів визначені главами 2 та 3 Ліцензійних вимог депозитарної діяльності та главами 5, 6 р.3 Порядку та умов видачі ліцензії.

Перспективи подальших досліджень окресленої проблематики пов'язані з дослідженням правового статусу інших учасників депозитарної системи України та внесенням пропозиції щодо адаптації та вдосконалення норм законодавства в досліджуваній сфері.

Список використаних джерел

1. Попова А. В. Правове становище професійних учасників ринку цінних паперів в Україні. Автореф. дис. к.ю.н. / А.В. Попова. – К., 2006. – 20 с.
2. Посполітак В.В. Концептуальні підходи до реформування національної депозитарної системи України / В.В. Посполітак // Фінансовий

ринку України. Інформаційно-аналітичний бюлетень. Спецвип. – 2004. – С. 12 – 21.

3. Аксенова Г. Роль депозитариев и кастодианов в инфраструктуре фондового рынка. Схемы взаимодействия / Г. Аксенова // Депозитариум. – 1999. – №5. – С. 20 – 26.

4. Global Clearing and Settlement: A Plan of Action. The Group of Thirty (G30), 2003. – P. 13.

5. Лансков П. Направления совершенствования инфраструктуры финансового рынка / Инфраструктура рынка ценных бумаг / П. Лансков. – М., 2005. – 298 – 302.

6. Архипова Е.А. Организация депозитарного обслуживания эмиссионных ценных бумаг. Дис. канд. экон. наук / Е.А. Архипова. – М., 2000. – 187 с.

7. Аксенова Г., Агеев А. Роль депозитариев и кастодианов в инфраструктуре фондового рынка: Схемы взаимодействия / Г. Аксенова, А. Агеев // Депозитариум. – 1997. – №3. – С. 20 – 26.

8. Пучков А.А. Депозитарная деятельность на рынке ценных бумаг России. Дис. канд. экон. наук. / А.А. Пучков. – М., 2003. – 169 с.

9. Золотарев П.В. Формирование торговой и расчетно-депозитарной инфраструктуры на российском рынке ценных бумаг. Дис. канд. экон. наук / П.В. Золотарев. – М., 2001 – 157 с.

Надійшла до редколегії 05.06.13

А. Кологойда, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПРАВОВОЙ СТАТУС ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УЧАСТНИКОВ ДЕПОЗИТАРНОЙ СИСТЕМЫ

В данной статье определены понятие и виды профессиональных участников депозитарной системы Украины. Среди условий приобретения статуса профессионального участника депозитарной системы выделены организационно-учредительные, имущественные, квалификационно-персонифицированные, внутренне-организационные, программно-технические и информационные. Исследована компетенция Центрального депозитария и депозитарных учреждений, выделены исключительные полномочия Центрального депозитария.

Ключевые слова: фондовый рынок, участники депозитарной деятельности, депозитарная система, депозитарий.

А. Kologoyda, Candidate of Law, Associate Professor
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

LEGAL STATUS OF THE PARTIES TO THE PROFESSIONAL DEPOSITORY SYSTEM

The concept and types of professional participants of the depository system of Ukraine are determined in this article. The organizational foundation, proprietary, qualification and personalized, internally-organizational, programmatic, technical, and information are identified among the conditions for acquiring the status of a professional participant of the depository system. The competence of the Central Depository and the depository institutions is investigated, exceptional powers of the Central Depository are determined.

Key words: stock market, participants of the depository system, depository system, depository.

УДК 346.7:346.62

А. Попова, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПОНЯТТЯ ФІНАНСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті аналізується співвідношення публічних фінансів, приватних фінансів і фінансів суб'єктів господарювання, досліджується господарсько-правова природа фінансів суб'єктів господарювання та пропонується їх визначення.

Ключові слова: фінанси, фінансові активи, фінанси суб'єктів господарювання, фінансова діяльність у сфері господарювання.

Фінанси суб'єктів господарювання відіграють важливу роль у житті суспільства. Правові характеристики даної категорії фінансової діяльності у сфері господарювання не отримали достатнього наукового обґрунтування і закріплення у господарському законодавстві. З огляду на це, виявлення і обґрунтування об'єктивних передумов виникнення і здійснення фінансової діяльності суб'єктів господарювання набуває особливої актуальності.

Категорія фінансів досліджувалася представниками різних суспільних наук, насамперед економіки (Л.Д. Андросова, О.Б. Борисов, О.Д. Василик, Л.О. Дробозина, І.В. Єршова, В.В. Ковальов, Віт.В. Ковальов, Л.П. Окунева, С.Я. Огородник, Г.Б. Поляк, В.М. Суторміна, В.М. Федосов та інші), в т.ч. юридичної, зокрема, науки фінансового права: Л.К. Воронова, С.І. Іловайський, М.П. Кучерявенко, А. Монаєнко, О.А. Музика-Стефанчук, О.П. Орлюк, Р.О. Халфіна, Н.І. Хімічева, О.І. Худяков, І.І. Янжул. Можливо, саме тому питання визначення поняття фінансів, фінансів суб'єктів господарювання майже на досліджувалося в працях представників господарсько-правової науки.

З огляду на вищезазначене, необхідно з'ясувати в чому сутність фінансів і як ця категорія співвідноситься з поняттями фінанси суб'єктів господарювання і фінансова діяльність у сфері господарювання. Проаналізувати існуючі науково-теоретичні концепції стосовно сутності фінансів і сформулювати власні теоретичні уявлення про фінанси суб'єктів господарювання як господарсько-правову категорію.

Розгляд проблем правого регулювання фінансової діяльності у сфері господарювання необхідно розпочати з визначення поняття фінансів суб'єктів господарювання.

У межах аналізу самої категорії "фінанси суб'єктів господарювання" необхідно звернути увагу, що в основі даної категорії знаходяться "фінанси". З огляду на це, розкривати сутність фінансів суб'єктів господарювання необхідно почати з поняття фінансів.

Як слушно наголошує Г.Б. Поляк, у світовій економічній літературі так і не сформувалося загальноприйняте уявлення про походження цього слова. Більшість дослідників пов'язують "фінанси" з латинськими термінами *finatio*, *financia rescupiaría*, що вживалися у XIII-XIV ст.ст. у значенні "обов'язкова сплата гро-

шей, грошово-боргове зобов'язання", а також зі старофранцузьким *finer* (платити, сплачувати) [25, с. 8]. І.І. Янжул, досліджуючи походження слова "фінанси", зазначав, що фінансами у технічному значенні слова є виключно сукупність "матеріальних средств", необхідних для задоволення потреб держави [32, с. 44].

Сучасний економічний словник визначає фінанси як узагальнюючу категорію, що відображає економічні відносини у процесі утворення та використання фондів грошових коштів, грошового обігу. Цей термін означає грошові кошти, що розглядаються в їх утворенні та обігу, розподілі та перерозподілі, використанні в економічних відносинах, і обумовлюються взаємними розрахунками між господарюючими суб'єктами, обігом грошових коштів тощо [2].

Вчені-економісти розглядають фінанси і як особливу, специфічну форму виробничих відносин, що пов'язана з процесом розподілу (перерозподілу) частини вартості сукупного суспільного продукту, утворенням і використанням на цій основі цільових централізованих і децентралізованих грошових фондів [11, с. 103].

Правовий аспект фінансів полягає у наступному. Фінанси, маючи грошовий, і відповідно економічний зміст, не можуть існувати без держави, за межами права.

Як слушно зазначає І.В. Єршова, фінанси економічна категорія, але у сфері суспільних відносин вона завжди набуває відповідного правового виразу [14, с. 108].

Вчені-правники – фахівці з фінансового права також не залишилися осторонь проблеми визначення поняття "фінанси". Так, М.П. Кучерявенко наводить таке визначення: "Фінанси являють собою відносини, які регулюють формування, розподіл та використання централізованих та децентралізованих грошових фондів" [5, с. 7].

Традиційно в економічній та правовій науці фінанси розглядаються у двох аспектах: економічному і матеріальному або відповідно діалектичному і метафізичному:

– діалектичний аспект – сукупність економічних відносин, що виникають у зв'язку з розподілом валового внутрішнього продукту та національного доходу в процесі створення, розподілу і використання різних фондів грошових коштів, необхідних державі, місцевому самоврядуванню і суб'єктам господарювання для досягнення поставленої мети і виконання своїх завдань і функцій;

– метафізичний (матеріальний) аспект – сукупність різних фондів грошових коштів держави, місцевого самоврядування і суб'єктів господарювання.

У свою чергу, О.І. Худяков зазначає, що поняття "фінанси" можна використовувати у трьох розуміннях: широкому, вузькому і спеціальному. У широкому розумінні поняття фінансів охоплює грошові фонди різноманітних суб'єктів господарювання (у тому числі, індивідуальних підприємств) і держави. У вузькому значенні фінанси – це грошові фонди держави, її територіальних підрозділів, підприємств, установ і організацій. У тих випадках, коли мова йде про грошові фонди лише держави, тоді поняття "фінанси" використовується в його спеціальному значенні [28, с. 11-12].

Фінанси – це досить складні суспільні відносини, сукупність яких становить фінансову систему держави. Вчені-економісти відзначають, що поняття "фінансова система" є розвитком більш загального поняття "фінанси" [26, с. 77-78].

Як у вітчизняній, так і в зарубіжній юридичній і економічній літературі протягом останніх десятиріч структура фінансової системи визначається авторами по-різному.

Так, російські вчені-економісти виділяють такі ланки фінансової системи: державна бюджетна система (федеральний бюджет, бюджети державних позабюджетних фондів; бюджети суб'єктів федерації та бюджети

територіальних державних позабюджетних фондів; місцеві бюджети); позабюджетні спеціальні фонди; державний кредит; фонди страхування; фінанси підприємств різної форми власності [26, с. 78-79].

Російські вчені-правники у складі фінансової системи виділяють, зокрема: фінанси господарюючих суб'єктів (підприємств і підприємців), державні фінанси, муніципальні (місцеві) фінанси і фінанси населення [16, с. 12]; державні фінанси; фінанси підприємств, установ, організацій всіх форм власності; страхування; кредитування [7, с. 6].

У свою чергу, український вчений-економіст О.Д. Василик фінансову систему України розглядає як: 1) державні фінанси; 2) фінанси підприємницьких структур (державної та недержавної форм власності; виробничої та невиробничої сфер); 3) централізовані та децентралізовані фонди фінансових ресурсів; 4) державний кредит; 5) страхові та резервні фонди; 6) фінансовий ринок (ринок грошей, кредитних ресурсів, цінних паперів, фінансових послуг); 7) фінанси домогосподарств як засіб створення та використання фондів фінансових ресурсів для задоволення особистих потреб громадян [3, с. 22-26].

В українській юридичній літературі вчені-правники визначають такі ланки фінансової системи України: 1) бюджетна система; 2) кредитна система; 3) обов'язкове державне страхування; 4) фінанси підприємств [22, с. 10]; 1) державні та місцеві централізовані й децентралізовані фінанси (фонди коштів); 2) фінанси суб'єктів господарювання [20, с. 14].

Попри таку різноплановість думок, всі вчені-юристи і вчені-економісти, які вивчають фінансову систему, а також законодавець (ст. 333 Господарського кодексу України) виділяють фінанси суб'єктів господарювання. При цьому, вчені використовують поняття "фінанси суб'єктів господарювання" і "фінанси підприємств". Зауважимо, що застосування терміну фінанси підприємств значно звучує коло суб'єктів, які можуть бути учасниками господарських відносин у сфері здійснення фінансової діяльності. Відповідно до ст. 55 Господарського кодексу України суб'єктами господарювання можуть бути не лише підприємства, а і фізичні особи-підприємці. Таким чином, фінанси суб'єктів господарювання є ширшим поняттям, оскільки включає фінанси підприємств (юридичних осіб), як одну з їх основних складових. Тому цілком виправдано і логічно використовуємо і аналізуємо термін "фінанси суб'єктів господарювання".

Як вже зазначалося, предметом даного дослідження є поняття фінансів суб'єктів господарювання як господарсько-правової категорії, що не охоплюється предметом фінансового права.

Більшість науковців вважають, що фінансово-правові відносини регулюють лише державні (публічні) фінанси і не поширюють своєї дії на приватні фінанси.

Вже з Франції у XVI ст. використовувалося слово "фінанси" у значенні "державні доходи", "грошові суми", можливо, саме тому, зазначає Г.Б. Поляк, у Франції у XVIII ст. фінанси сформувалися в самостійну науку [25, с. 8]. Відомий представник науки фінансового права К.Т. Еєберг визначав і обґрунтовував фінансову науку як науку про державні фінанси [30, с. 5].

Болгарські вчені-правники П. Стайнов, А. Ангелов відмічають самостійність і специфіку фінансових правовідносин, що виникають у процесі здійснення державою специфічної діяльності у сфері фінансової системи з її особливими завданнями і цілями [21, с. 60].

За радянських часів фактично всі фінанси підприємств, установ та організацій входили до складу державних фінансів, регулювалися державою у процесі

здійснення нею фінансової діяльності і суттєвих відмінностей між зазначеними ланками фінансової системи не існувало, оскільки в умовах соціалізму основною формою власності була державна, а приватна власність взагалі не припускалася. Так, Р.О. Халфіна наголошувала, що предметом регулювання радянського фінансового права є фінансова діяльність держави, тобто діяльність держави у сфері розподілу грошових коштів [27, с. 184].

Відомий французький дослідник П.М. Годме зазначає, що в державі існують дві підсистеми фінансів: 1) публічні (мовою оригіналу та – "державні" у російському перекладі) фінанси (державні та місцеві фінанси) та 2) приватні фінанси (фінанси, пов'язані з діяльністю та волевиявленням приватних власників). Предметом фінансового права є публічні фінанси, під якими розуміється суспільне багатство у формі грошей і кредиту, що знаходиться у розпорядженні державних органів. Науковець наголошує на фундаментальних відмінностях між публічними і приватними фінансами і пропонує розглядати фінансове право як самостійну науку, яка, незважаючи на свій зв'язок із приватними фінансами, чітко відмежовується від останніх і не залишає місця для того, щоб створити єдину науку про фінанси, яка об'єднувала б як публічні, так і приватні фінанси [8, с. 37-42].

М.П. Кучерявенко зауважує, що предметом фінансового публічно-правового регулювання є не фінанси взагалі як вичерпна сукупність всіх грошових коштів у державі, а лише публічні фінанси, тобто ті, власником яких є держава й територіальні громади [22, с. 4].

Реалізація функцій держави і вирішення будь-яких соціальних, економічних та інших питань вимагає планування, фінансування та контролю використання грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні держави. Це зумовлює, з точки зору А. Монаєнко, завдання фінансового права впорядкувати владно-майнові відносини з формування, розподілу і використання грошових фондів держави та органів місцевого самоврядування [19, с. 21].

У процесі даного дослідження відмічаємо, що в літературі використовують категорії "приватні фінанси" і "фінанси суб'єктів господарювання". В цілому, до складу приватних фінансів включають грошові кошти, що належать приватним особам та домогосподарствам, юридичним особам – підприємцям та не підприємцям тощо. Ці грошові кошти є предметом регулювання норм цивільного права [23, с. 19]. З огляду на це, цілком логічним видається використання терміну "фінанси суб'єктів господарювання", оскільки норми цивільного права, зазначає В.С. Щербина, універсальні і поширюються на фізичних і юридичних осіб незалежно від діяльності, якою вони займаються. Норми господарського права спеціальні в тому розумінні, що діють лише стосовно юридичних осіб, їх структурних підрозділів, громадян-підприємців, які здійснюють суспільну господарську діяльність і слюживають її результати [10, с. 21] (відповідно до ст. 55 Господарського кодексу юридичні особи і фізичні особи-підприємці є суб'єктами господарювання).

Тобто категорія фінансів суб'єктів господарювання (як складова предмету господарського права) вужча від категорії приватних фінансів.

Тепер, коли ми проаналізували визначення поняття фінансів, з'ясували складові фінансової системи, розглянемо поняття "фінанси суб'єктів господарювання", що мають певні особливості.

У свій час, відомий вчений-правник С.І. Іловайський, пояснюючи етимологію слова фінанси, зазначав, що в розмовній мові, а іноді і в літературі, особливо англійській та французькій, терміном "фінанси" називають та-

кож деякі явища приватного господарства, переважно явища, пов'язані з грошовим ринком [13, с. 4-5].

Сучасний тлумачний словник економічних та фінансових термінів наголошує на відсутності у терміна фінанси чітких меж, оскільки має справу з майном, що постійно втрачає свій матеріальний зміст. При цьому, зазначається, що найбільш розповсюдженими є визначення фінансів, державних фінансів і фінансів господарюючого суб'єкта – вказують на стан його капіталу [1, с. 735].

В.В. і Віт.В. Ковальови як представники економічної науки, фінанси підприємств розглядають як сукупність грошових відносин, що виникають у суб'єктів господарювання щодо формування фактичних і (або) потенційних фондів грошових коштів, їх розподілу і використання для задоволення потреб виробництва і споживання [15, с. 13].

Майже ідентичне визначення цього поняття можна побачити і в юридичній літературі. Так, Н.І. Хімичева визначає фінанси підприємств як систему економічних (грошових) відносин, що виникають у процесі формування, розподілу і використання підприємствами грошових фондів і доходів у зв'язку із здійсненням ними виробничо-господарської і соціальної діяльності [24, с. 321].

Л.К. Воронова фінанси господарюючих суб'єктів розглядає як фонди підприємств, що займаються комерційною діяльністю, фонди фінансових посередників (банків, страхових організацій, недержавних пенсійних фондів тощо), а також фонди некомерційних організацій [6, с. 22].

Очевидно, що поняття фінансів суб'єктів господарювання набуває певного специфічного розуміння з позицій господарського права, на відміну від фінансово-правової концепції.

Характеризуючи фінанси суб'єктів господарювання, слід виходити з таких ключових елементів, як фінансова діяльність у сфері господарювання і господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення такої діяльності.

Господарський кодекс України фінанси суб'єктів господарювання визначає як самостійну ланку національної фінансово-кредитної системи з індивідуальним кругообігом коштів, що забезпечує покриття витрат виробництва продукції (робіт, послуг) і одержання прибутку (ст. 333).

З огляду на специфіку фінансової діяльності як різновиду господарської діяльності, що здійснюється відповідними суб'єктами на професійній основі, фінанси суб'єктів господарювання не можна ототожнювати лише з коштами, що є значно вужчим поняттям. Більшість науковців висловлюють думку, що фінанси безпосередньо пов'язані з грошовими відносинами, становлять їх невід'ємну складову частину, однак не співпадають з останніми. Фінанси являють собою лише ту частину грошових відносин, яка існує у процесі утворення, розподілу й використання грошових доходів, накопичень і відповідних цільових фондів грошових коштів [26, с. 14-15; 12, с. 5-6].

Особливий характер фінансового посередництва (одного із видів фінансової діяльності суб'єктів господарювання), полягає в тому, що фінансові посередники здійснюють купівлю та наступний продаж не однакових, а різнорідних фінансових активів.

Фінансові активи – кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів (ст. 1 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг"). У ст. 4 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти" міститься таке визначення цього поняття: фінансовий актив – це: а) грошові кошти та їх еквіваленти; б) контракт, що надає право одержати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства; в) контракт, що надає право

обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах; г) інструмент власного капіталу іншого підприємства.

Підсумовуючи питання про поняття фінансів суб'єктів господарювання, відповідь на яке повинна базуватися на єдиному критерії, яким є базове поняття фінансів, зазначимо наступне: в економічному аспекті фінанси суб'єктів господарювання є суспільними відносинами щодо обігу фінансових активів у сфері господарювання; в матеріальному аспекті – безпосередньо фінансові активи (кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів) суб'єктів господарювання.

У господарсько-правовому аспекті фінанси суб'єктів господарювання можна розглядати як сукупність правовідносин, у тому числі господарсько-правових, що виникають у сфері організації та здійснення фінансової діяльності певних суб'єктів господарювання.

Варто також звернути увагу на ще один аспект фінансів суб'єктів господарювання, а саме з якою метою вони виникають як вид суспільних відносин. Для цього необхідно провести чітке розмежування між поняттями публічні фінанси, приватні фінанси і фінанси суб'єктів господарювання. Між цими поняттями існує суттєва відмінність, що розводять їх по різні сторони правової системи. Публічні фінанси є економічними відносинами, що виникають для задоволення публічних потреб суспільства (забезпечення розширеного відтворення, гідного рівня життєдіяльності, соціально-культурних потреб) [23, с. 24], тому регулюються нормами фінансового права. Приватні фінанси зорієнтовані на одержання прибутку і, як вже зазначалося, забезпечують інтереси окремих осіб, а тому становлять предмет приватноправового регулювання. Стан фінансів суб'єктів господарювання цілком залежить від стану ринку і законів ринкової економіки. Останнім часом відмічається недостатня розвиненість фінансів суб'єктів господарювання на сучасному етапі розвитку економіки України, що зумовлює такі тенденції розвитку фінансів суб'єктів господарювання як: неспроможність гнучкого реагування на зміни зовнішнього середовища; недостатня розвиненість фінансів малих підприємств; домінування серед підприємств товариств з обмеженою відповідальністю (за критерієм – організаційно-правова форма); збільшення залежності підприємств від зовнішніх джерел фінансування; зниження рентабельності діяльності суб'єктів господарювання; уповільнення приросту валової доданої вартості; уповільнення приросту обсягу реалізованої продукції та основних засобів підприємств; значне зниження фінансових результатів діяльності [29, с. 27]. Системний підхід до вирішення питання забезпечення оптимального стану вітчизняної економіки передбачає не протиставлення приватних і публічних інтересів, а їх взаємодію, в результаті чого і виникне необхідний нашій країні синергійний (додатковий) ефект як джерело і рушійна сила економічного відродження, але вже на більш значному ступені розвитку [4, с. 50].

Таким чином, фінанси суб'єктів господарювання як господарсько-правова категорія поєднують задоволення приватних і публічних інтересів⁶. Відповідно фінанси су-

б'єктів господарювання спрямовані не тільки на задоволення власних (приватних) інтересів, зокрема, на отримання прибутку від здійснення фінансової діяльності у сфері господарювання, а і на публічних інтересів (задоволення певних суспільних потреб у фінансових послугах).

Разом з тим, публічні інтереси формуються з врахуванням найбільш типових приватних інтересів, а приватні – з врахуванням публічних як однієї з основних умов досягнення поставлених цілей (так, підприємець змушений враховувати попит споживачів, від схвального ставлення яких до його продукції/товарів/робіт/послуг залежить розмір отриманого ним прибутку, інтереси територіальної громади щодо застосування ним екологічно безпечних технологій, а також держави – щодо дотримання встановленого порядку в сфері господарювання, в т. ч. сплати податків) [4, с. 50].

Отже, фінанси суб'єктів господарювання, як і фінанси в цілому, є багатостороннім і складним явищем, що характеризується різними ознаками і має певні форми прояву. Зазначена категорія нерозривно пов'язана з фінансовою діяльністю у сфері господарювання, що стане предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Бернар И., Колли Ж.-К. Толковый экономический и финансовый словарь. Французская, русская, английская, немецкая, испанская терминология: В 2-х т. / Пер. с фр. – М.: Междунар. отношения, 1994. – Т. 1. – 782 с.
2. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Книжный мир, 2010. – 864 с.
3. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС, 2001. – 416 с.
4. Вінник О.М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення. Монографія. – К.: Атіка, 2003. – 352 с.
5. Воронова Л.К., Кучерявенко Н.П. Финансовое право: Учеб. пособие для студентов юрид. вузов и факультетов. – Х.: Легас, 2003. – 360 с.
6. Воронова Л.К. Финансовое право Украины: Підручник. – К.: Прецедент, Моя книга, 2008. – 448 с.
7. Грачева Е.Ю., Куфакова Н.А., Пепеляев С.Г. Финансовое право России: Учебник. – М.: Теис, 1995. – 232 с.
8. Годме Поль Мари. Финансовое право. – М.: Прогресс, 1978. – 429 с.
9. Господарське право: Практикум / В.С. Щербина, Г.В. Пронська, О.М. Вінник та ін.; За заг. ред. В.С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 320 с.
10. Господарське право: підручник / В.С. Щербина. – 5-те вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 600 с.
11. Государственные финансы: Учеб. пособие для студентов экон. вузов и фак./ В.М. Федосов, Л.Д. Буряк, Д.Д. Бутаков и др.; под ред. В.М. Федосова, С.Я. Огородника и В.Н. Суторминой. – К.: Лыбидь, 1991. – 276 с.
12. Епіфанов А.О., Сало І.В., Д'яконова І.І. Бюджет і фінансова політика України. – К.: Наукова думка, 1997. – 304 с.
13. Ершова И.В. Имущество и финансы предприятия. Правовое регулирование: Практическое пособие. – М.: Юристь, 1999. – 397 с.
14. Иловайский С.И. Учебник финансового права. 5-е (посмертное) издание доп. и перераб. Г.И. Тиктиным / Под ред. Н.П. Яснопольского. – Одесса: Е.С. Иловайская, 1912. – 616 с.
15. Ковалев В.В., Ковалев Вит.В. Финансы предприятий: Учебник. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. – 352 с.
16. Крохина Ю.А., Ульянова В.Н. Финансовое право России: Учебное пособие. Саратов: СЮИ МВД РФ, 1999. – 269 с.
17. Лаптев В.В. Предпринимательское право: понятие и субъекты. – М.: Юристь, 1997. – 140 с.
18. Мартемьянов В.С. Хозяйственное право: курс лекций. Т. 1. – М.: БЕК, 1994. – 298 с.
19. Монаєнко А. Формування галузі фінансового права // Право України. – 2013. – №1-2. – с. 21-27.
20. Музика-Стефанчук О.А. Финансовое право: Навчальний посібник. – 3-те вид., доп. і перероб. – К.: Атіка, 2009. – 264 с.
21. Стайнов П., Ангелов А. Административное право Народной Республики Болгарии (Общая часть). /Пер.с болгар. – М.: Госюриздат, 1960. – 507 с.
22. Фінансове право України: Підруч. / Г.В. Бех, О.О. Дмитрик, І.Є. Криницький; За ред. М.П. Кучерявенка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 320 с.
23. Финансовое право. Академичний курс: підручник / О.П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 808 с.
24. Финансовое право: Учебник / Отв. ред. Н.И. Химичева. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2008. – 768 с.

правові методи регулювання [9, с. 96-98; 17, с. 6; 18, с. 6-11; 10, с. 25-26; 31, с. 31; 4, с. 26].

⁶ Автор цієї статті поділяє позицію тих науковців, які вважають, що жодну з відомих галузей права навряд чи можна беззастережно віднести до суто приватного чи суто публічного права. В регулюванні будь-якої сфери суспільного життя використовуються комплексно приватноправові і публічно-правові методи. Це насамперед стосується законодавства, що регулює господарську (в т. ч. підприємницьку) діяльність. В ньому віддзеркалюються як приватні, так і публічні інтереси і відповідно застосовуються в комплексі приватноправові і публічно-

25. Финансы: учебник / Под ред. Г.Б. Поляка. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 703 с.
 26. Финансы. Денежное обращение. Кредит: Учеб. для вузов / Л.А. Дробозина, Л.П. Окунева, Л.Д. Андросова и др.; Под ред. проф. Л.А. Дробозина. – М.: Финансы, 1997. – 477 с.
 27. Халфина Р.О. К вопросу о предмете и системе советского финансового права // Вопросы советского административного и финансового права. – М.: Изд-во АН СССР, 1952. – С. 182-214.
 28. Худяков А.И. Финансовое право Республики Казахстан. Общая часть. – Алматы: ТОО "Баспа", 2001. – 272 с.

29. Чорна О.М., Мацнева О.О., Концептуальні підходи до розвитку фінансів суб'єктів господарювання в Україні // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції – 2011 – №3. – с. 26-32.

30. Эбергер К.Т. Очерки финансовой науки / К.Т. Эбергер; пер. с нем. Смирцевского. – Ярославль, 1893.

31. Ющик О. Про визначення предмета Господарського (Комерційного) кодексу України // Віче. – 2000. – № 5. – С. 20-34.

32. Янжул И.И. Основные начала финансовой науки: Учение о государственных доходах. – М.: "Статут", 2002. – 555 с.

Надійшла до редколегії 05.06.13

А. Попова, канд. юрид. наук, доц.
 КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПОНЯТИЕ ФИНАНСОВ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

В статье анализируется соотношение публичных финансов, частных финансов и финансов субъектов хозяйствования, исследуется хозяйственно-правовая природа финансов субъектов хозяйствования и предлагается их определение.

Ключевые слова: финансы, финансовые активы, финансы субъектов хозяйствования, финансовая деятельность в сфере хозяйствования.

A. Popova, Candidate of Law, Associate Professor
 Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

THE CONCEPT OF SUBJECTS OF FINANCE MANAGEMENT

This article analyzes the ratio of public finance, private finance and finance of economic entities, examines the gospodarsko-pravovoy essence of finance of economic entities and offer their definitions.

Keywords: finance, financial assets, finance of economic entities, financial activity.

УДК 346.13: 347.191.6

П. Повар, канд. юрид. наук, доц.
 КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИПИНЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

У статті досліджуються теоретичні проблеми припинення суб'єктів організаційно-господарських повноважень (центральної організації виконавчої влади), система законодавства, що регулює реорганізацію та ліквідацію центральної організації виконавчої влади, форми їх припинення: реорганізація та ліквідація, проблеми правонаступництва при створенні та припиненні центральної організації виконавчої влади; аналізуються новели законодавства.

Ключові слова: суб'єкт організаційно-господарських повноважень, центральний орган виконавчої влади, нормативно-правове регулювання, припинення, реорганізація, ліквідація, правонаступництво.

Формування доктринальних засад припинення суб'єктів організаційно-господарських повноважень та розроблення теоретично обґрунтованої концепції правового забезпечення відповідної сфери господарських відносин слід визнати одним із актуальних завдань науки господарського права. Метою цієї статті є дослідження сучасних тенденцій правового регулювання припинення суб'єктів організаційно-господарських повноважень (далі – СОГП) на прикладі міністерств на інших центральних органів виконавчої влади (далі – ЦОВВ); постановка проблематики господарсько-правової доктрини припинення як ЦОВВ, що є різновидом СОГП, так і СОГП, в цілому; а також визначення завдань з дослідження та розроблення напрямків, варіантів та пропозицій щодо їх вирішення.

У науковій літературі питанням припинення суб'єктів організаційно-господарських повноважень приділяється недостатня увага. Цивільне право концентрує свою увагу на відповідних питаннях стосовно інституту юридичної особи (а точніше – юридичної особи приватного права), а господарське право – суб'єктів господарювання. Окремі проблеми припинення СОГП викладаються у межах більш загальних тем, присвячених дослідженню правового статусу суб'єктів господарського права, юридичних осіб (наприклад, в працях О.М. Вінник, Н.С. Кузнєцової, І.М. Кравець, І.М. Кучеренко, В.С. Щербини та інших науковців).

Одними із важливих учасників відносин у сфері господарювання є органи державної влади, наділені господарською компетенцією (ст.2 Господарського кодексу

України (далі – ГК) [1]). Вони визнаються суб'єктами організаційно-господарських повноважень [2] і основне їх призначення полягає в участі у державному регулюванні господарської (в т.ч. підприємницької) діяльності суб'єктів господарювання. Така участь має публічно-правовий характер [3, с.197].

Система законодавства, що регулює утворення та припинення міністерств та інших ЦОВВ, складається з положень Конституції України [4], спеціальних законів публічного характеру: Законів України "Про Кабінет Міністрів України" від 07.10.2010 р. [5], "Про центральні органи виконавчої влади" від 17.03.2011 р. (далі – Закон про ЦОВВ) [6], "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" від 15.05.2003 р. (далі – Закон про реєстрацію) [7]; закону загальної дії: Цивільного кодексу України [8] (далі – ЦК); підзаконного нормативного акту: Порядку здійснення заходів, пов'язаних з утворенням, реорганізацією або ліквідацією міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, затверджений постановою КМУ від 20.10.2011 р. №1074 (далі – Порядок) [9]. Прийняті останнім часом, протягом 2010-2011 років, нормативно-правові акти усунули низку прогалин правового регулювання припинення ЦОВВ, що дає підстави для виокремлення нового етапу у розвитку національного законодавства. У свою чергу, це визначає не лише завдання тлумачення, надання наукових рекомендацій щодо їх правильного практичного застосування, але і подальшого здійснення теоретичних досліджень, зокрема, в межах науки господарського права.

